

17. V. 1945 8

SLOVENSKO

**NARODNO
GLEDALIŠČE**

ANTON PAVLOVIČ ČEHOV:

MEDVED • SNUBAČ

DVE ENODEJANKI

PRVA PREDSTAVA
V SEMIČU 25. JUNIJA 1944

PRVA PREDSTAVA
V LJUBLJANI 2. JUNIJA 1945

ANTON PAVLOVIČ ČEHOV: DVE ENODEJANKI

Prevod: MILE KLOPČIČ — Režija: LOJZE POTOKAR
Scena: INŽ. ARH. BRANKO SIMČIČ in INŽ. ARH. FILIP
KUMBATOVIČ — Inspicijent: NACE SIMONČIČ

MEDVED

Jelena Ivanovna Popova Ema Starčeva
Grigorij Stepanovič Smirnov France Presetnik
Sluga Luka Stane Česnik

Dejanje se godi konec prejšnjega stoletja na posestvu Jelene Ivanovne Popove.

SNUBAČ

Stepan Stepanovič Čubukov Lojze Potokar
Natalija Stepanovna Draga Ahačičeva —
Berta Levstikova
Ivan Vasiljevič Lomov Jože Gale

Dejanje se godi konec prejšnjega stoletja na posestvu Stepana Stepanoviča Čubukova.

Kulise je izdelala ljubljanska kulisarna po osnutkih naših incenatorjev, tako da se scena ujema z inscenacijo premijere v Semiču 25. junija 1944. Obleke so izdelane v krojaški delavnici Slovenskega narodnega gledališča na osvobojenem ozemlju pod vodstvom tov. Jožeta Novaka in Živke Jančeve.

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE

Ustanovljeno z odlokom Izvršnega odbora Osvobodilne fronte 12. januarja 1944 za osvobodjeno ter po enotah Narodno osvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije kontrolirano ozemlje

ANTON PAVLOVIČ ČEHOV:

MEDVED SNUBAČ

D V E E N O D E J A N K I

Anton Pavlovič Čehov na partizanskem odru

(Pripomba k vprizoritvi »Medveda« in »Snubača«.)

O partizanih, o njihovem življenju in njihovem boju za svobodo je bilo izgovorjenih in napisanih veliko pomembnih in nepomembnih besedi, veliko ogabnih laži in veliko herojske resnice. Danes se veliko dogajanje zadnjih štirih let že polagoma odmika v blagohotni svet legendarne preteklosti. Samo o neki zelo vidni in izredno značilni potezi naše partizanščine se ni nikdar kdo ve koliko govorilo, nemara prav zato, ker je bila to ena izmed osnovnih značilnosti vsega našega življenja: da so bili naši borci pri vseh svojih herojskih bojih, organizacijskih naporih, krvnih žrtvah in skorajda čudežnih uspehih vselej hudo preprosti, vedri in veseli ljudje. Partizani so prepevali, plesali, igrali in uživali igro svojih tovarišev tako neposredno, tako naravno in s tako malone otroško vnemo, kakor je to mogoče samo pri docela nepokvarjenih ljudeh z nepotvorjenim in pristnim čustvovanjem.

Samo iz tega pristrčnega odnosa do resničnega dovtipa, do pravega humorja, do globoke etične vsebine odrešilnega smeha si je mogoče razlagati trajni uspeh vsebinsko in časovno tako odmaknjene snovi, kakršnega so želi partizanski igralci z enodejankama Antona Čehova — z »Medvedom« in »Snubačem«. Ko smo študirali ti dve igri, so nam nekateri globokoumneži prerokovali, da naši borci in ljudje iz našega zaledja sredi svojih vsakdanjih tegob ne bodo zmogli pravega umevanja za usodo Čehovljevih oseb, ki životarijo v zatohlem ozračju malenkostnih prepirčkov »nepotrebnih ljudi« iz mrač-

nega časa carske Rusije izpred prve ruske revolucije. V obeh enodejankah prikazuje avtor življenje ruske podeželske gospode, ki zapravlja svoje sile v klavrnem brezdelju in brezupnem dolgočasju svojih razpadajočih dvorcev in se vneto prepira o tem, kdo bo plačal dolgove za ranjim posestnikom in čigav pes ima boljše lastnosti, tvoj ali moj — in vse to v času, ko se nad njeno glavo že nevidno zgrinjajo oblaki bližajoče se revolucije. In vendar so partizani prisluhnili besedi velikega Čehova ne samo iz globoke povezanosti z duhovno dediščino bratskega ruskega naroda in ne samo iz zavesti o trajni vrednosti vsega naprednega izročila v zakladu svetovne literature — sprejemali so to besedo z nepokvarjenim čustvom preprostega človeka, ki ga pretrese vsaka resnična manifestacija človeškega srca. In o Čehovu niso zaman pisali, »da je izmed vseh ruskih pisateljev nemara najbolj človeški, da najbolj govori srcu, da ti kot bralcu postane drag, ker te vsega obda s človeško toploto in ljubeznijo« (Josip Vidmar). Kot takega avtorja so ga vzljubili naši ljudje, kot pisca, ki mu je tuj sleherni umetni patos, sleherni zlagan heroizem, sleherni zunanji lišp, sleherni človeški napuh.

Naši ljudje so brez vsakega posebnega literarnega znanja zaslutili celo v teh dveh Čehovljevih humoreskah tisto dvojno potezo njegove nature, ki je osnova vsemu njegovemu nesmrtnemu delu: globoko ljubezen do vsega, kar je človeškega — hkratu pa trajno otožnost, ki ga navdaja ob pogledu na človeško bitje, ki je ustvarjeno za velika dela, pa jih po večini zapravlja tako, da se plazi kakor zanikrna žival po gnojišču svojih slabosti. Zakaj tudi sredi komičnih zapletljajev v teh dveh preprostih igrah se razodeva tisti Čehov, ki se smeje človeškim slabostim s solzami v očeh. Čehov je bil kritik svoje dobe in svoje družbe; smešil je okorelo, pritlikavo, bedasto rusko življenje pred revolucijo, toda smešil ga je zato, da bi se ljudje zavedeli svoje malovrednosti, da bi spoznali pravo poslanstvo človeka. Zakaj kljub svojemu bistremu pogledu za sleherni človeško slabost ni nikdar izgubil vere v človeštvo, nasprotno: iskrena vera v dobro, v zdravo jedro človeškega bitja sije kakor otožno sonce nad vsem njegovim delom. Danes vemo, da njegova vera ni bila zaman: velika revolucija, ki je pomedla z vsq gnilo šaro nekdanjega carizma, je rodila tudi prve kali tistega človeka, po katerem je hrepenelo toplo in težko preizkušeno srce velikega poeta.

Ta vera je živela tudi v slehernem partizanu in nedvomno živi v slehernem nepokvarjenem človeku, zato nam je bil Čehov tudi v

burnih dneh najtežjih bojev prav tako blizek in domač kakor v za-
tohlem ozračju pred veliko domovinsko vojno in v svetlih dneh ob-
nove in svobodne bodočnosti. Nemara je v nji tista skrivnost nje-
gove umetnosti, ki jo je Lev Tolstoj, veliki občudovalec Čehovljeve
umetnosti, nekoč izrazil z zelo preprostimi besedami: »Čehov je bil
umetnik brez primere, da, brez primere. Umetnik življenja. Vred-
nost njegovega dela je v tem, da ni razumljivo samo vsakemu Rusu,
marveč sploh vsakemu človeku. In to je najvažnejše«.

Filip Kalan.

Ema Starčeva in France Presetnik v »Medvedu«

Maksim Gorki:

O Antonu Čehovu

Odlomek iz knjige »Spomini na sodobnike«.

Mislím, da je v bližini Antona Pavloviča vsakdo občutil željo,
da bi bil preprostejši, resničnejši, bolj on sam; in često sem videl,
kako so njegovi obiskovalci zavrgli lišp- to pisano šaro knjižnih
fraz in modnih besedi in vse drugo lepотиčje, s katerim se kakor
divjak s školjkami in biserno matico — tako rad zaljša ruski člo-
vek, ki hoče posnemati Evropca. Anon Pavlovič je sovražil bi-

serno matico in pavovo perje. Vse, kar si pisanega, glasnega in tujega nadeva človek, da bi si pridobil ugled, ga je vznevoljilo in opazoval sem, kako ga je gnalo, da je tako načičkanega človeka osvobodil tega nepotrebnega lepotičja, ki ga je težilo ter pačilo njegov pravi obraz in njegovo živo dušo. Anton Čehov je vse svoje življenje živel le po svoji lastni duši: vedno je bil on sam, notranje svoboden in se zato ni nikdar brigal, kaj so drugi pričakovali od njega, od Antona Čehova, ali kar so, brezobzirneje, od njega zahtevali. Ni ljubil pogovorov o »visokih témah« — pogovorov, ob katerih se tako od srca naslaja ruski človek in pozablja, da je le bedasto in da ni duhovito, če se prepiraš o bodočih žametnih oblacilih, če danes nimaš niti enih poštenih hlač.

Bil je čudovito skromen in je ljubil vse skromno, pravo, odkritosrčno, znal je voditi k skromnosti druge prav na svoj poseben način.

Često sem ga slišal, ko je govoril:

»Veste, Gorki — neki učitelj je bil pri meni... bolan, oženjen. Ali bi ne mogli česa storiti zanj? Zaenkrat sem jaz poskrbel zanj...«

Ali:

»Čujte, Gorki — neki učitelj bi vas rad spoznal. Ne more z doma — bolan je. Obiščite ga kedaj — boste?»

Ali:

»Nekaj učiteljic prosi za knjige...«

Včasih sem srečal kakega »učitelja« pri njem. Najčesče je sedel učitelj na robu stola, obraz mu je rdel od zadrege in v potu svojega obraza je iskal besedi, trudeč se, da bi čim bolj tekoče in »izobraženo« govoril. Ali pa se je z vnemo bolešno plašnega človeka več izgubljal v stremljenju, da bi ga pisatelj ne imel za neumnega in je stavljaj Antonu Pavloviču poplavo vprašanj, ki mu do tega trenutka prav gotovo niso nikoli prišla na misel.

Anton Pavlovič je pazljivo poslušal neskladne besede; v melanholičnih očeh se mu je svetlikal nasmešek, gubice ob sencih so trepetale. Končno smo začuli njegov globoki, mehki, kakor zamolklo svetlikaioči se glas in govoril je preproste, jasne življenjsko pristne besede, besede, ki so onega takoj poenostavile, da je prenehal igrati bistroumnega moža in je prav zaradi tega učinkoval mnogo pametneje in zanimiveje...

Spominjam se — neki učitelj, velik, suh mož, z rumenim, sestradanim obrazom in kljukastim nosom, je sedel Antonu Pavlo-

viču nasproti, mu strmell s svojimi očmi nepremično v lice in govoril z godrnjavim, globokim glasom:

»Iz tako oblikovanih vtisov življenja nastaja v času pedagoške sezone fizični konglomerat, ki absolutno onemogoča sleherno možnost, da bi bil odnos do obdajajoče resničnosti objektivni. Gotovo, saj je znano, da svet ni nič drugega kakor naša predstava o svetu...«

Tako je stopil na področje filozofije in zanašalo ga je kakor pijanca po ledu...

Jože Gale in Berta Levstikova v »Snubaču«

»Povejte no,« ga je prekinil Čehov rahlo in dobrohotno, »kdo je prav za prav v vašem okrožju tisti, ki tako pretepa otroke?«

Učitelj je planil s stola in ves iz sebe krilil z rokami.

»Kaj menite? Jaz? Nikdar? Da bi pretepal?«

In sopihal je užaljeno.

»Nikar se ne razburjajte!« ga je potolažil Anton Pavlovič. »Saj ne mislim vas! Toda spominjam se — v časopisu sem čital, da prav v vašem okrožju nekdo pretepa otroke.«

Učitelj je zopet sedel, si otrl svoj znojni obraz, olajšano vzdihnil in odgovoril z zamolklim basom:

»Zares! Pripetilo se je enkrat. To je bil Makarov. Toda veste, saj se ni čuditi. Surovost je — toda razložljiva. Makarov je oženjen, ima štiri otroke, žena je bolna, on tudi — jetika; plače ima dvajset rubljev... Šola je kletna luknja, učitelj ima le eno sobo. V takih okoliščinah je človek zmožen, da bi celo angela pretepel, pa bi mu ne mogli škodovati tega v veliko zlo. In naši učenci — ti za boga niso angeli. To mi lahko verjamete!«

In mož, ki je še pravkar neusmiljeno valil na Čehova grmado umnih fraz, je, medtem ko je pošastno mihal s kljukastim nosom, naenkrat našel preproste, kakor kamen težke besede, ki so žarko osvetlile prekleto, temno resnico o življenju v ruski vasi...

Ko se je učitelj poslavljaj od hišnega gospodarja, je z obema rokama zgrabil njegovo malo, tenko roko s finimi prsti, jo stresel in dejal:

»Prišel sem k vam kakor k predstojništvu, v strahu in trepetu; našopiril sem se kakor puran in pokazati sem vam hotel, da nisem nikak butec... Sedaj odhajam od vas kakor od dobrega človeka, ki mi je blizu, ki vse razume... To je velika reč, vse razumeti! Zahvaljeni bodite! Grem in lepo, dobro misel odnašam s seboj: vélikí ljudje so bolj preprosti, bolj polni razumevanja, bližji so nam kakor zanikrne duše, pod katerimi moramo živeti. Zdravstvujte! Nikdar vas ne pozabim...«

Nos mu je trepetal, ustnice so se mu izoblikovale v prijeten smehlaj in nenadoma je pristavil:

»Prav za prav — so tudi lopovi le nesrečni ljudje! Vrag jih vzemi!«

Ko je odšel, je gledal Anton Pavlovič za njim, smehljal se je in govoril:

»Dober dečko! Ne bo dolgo učitelj.«

»Zakaj?«

»Hujskali bodo proti njemu in napodili ga bodo...«

Premislil je — nato je nalahno, dobrohotno pristavil:

»Na Ruskem je pošten, spodoben človek kakor kosmati mož, s katerim pestunje plašijo otroke.«

Če se je smejal, je imel lepe oči — tako žensko dobrohotne, nežno mile oči. Tudi njegov smeh, ki je bil skoraj brezglasen, je bil posebno lep. Če se je smejal, je z naslado užival nad svojim lastnim smehom. Ne vem, kdo bi se bil znal še tako smejati, tako — dejal bi — poduhovljeno.

Nefini dovtipi ga niso spravili do smeha.

Tako ljubko, tako od vsega srca se je smejal, ko je nekoč pripovedoval:

»Veste, zakaj ravna Tolstoj z vami tako neenakomerno? Ljubosumen je: ker misli, da vas ljubi Sulerzicki bolj kakor njega! Da, da. Včeraj mi je dejal: »Ne morem biti odkrit do Gorkega. Sam ne vam, zakaj ne. Skratka ne morem. Naravnost neprijetno mi je, da stanuje Suler pri njem. To je škodljivo za Sulerja. Gorki je hudooben človek. Ima dušo sla, ki je od daleč prišel v tujo deželo Kanaan, ki si je vse ogledal, ki je vse opazil in o vsem poroča svojemu bogu. Toda njegov bog je pošast kakor Repoštev ali povodni mož naših kmetič.«

Čehov se je do solz nasmejal. Brisal si je solze, zavzdihnil in ponovil:

»Da, da, stari je ljubosumen ... čudovit človek!«

O Tolstem je govoril vedno s prav posebnim, nepopisnim, nežnim, skoraj sramežljivim smehljajem, s pridušenim glasom, kakor bi govoril o pošastnih, skrivnostnih stvareh in bi moral zaradi tega izbirati previdne, mehke besede.

Prevedel S. K.

Pregled predstav Čehovljevih enodejank na osvobojenem ozemlju

M E D V E D

Semič, 25. junija 1944 — Premiera za predstavnike oblasti in civilno prebivalstvo.

Črnomelj, 3. julija — za partijsko šolo pri CK KPS.

Planina, 12. julija — za rekonvalescente naših vojaških bolnišnic.

Stare Žage, 13. julija — za vojaške delavnice.

Semič, 28. julija — za enote divizije KNOJ.

Črmošnjice, 29. julija — za enote Glavnega štaba Slovenije.

Dvor, 1. avgusta — za artilerijsko brigado VII. korpusa.

Toplice, 2. avgusta — za enote divizije KNOJ.

Gradac, 15. avgusta — predstava v tednu Rdečega križa Slovenije.

Krivoglavice, 20. avgusta — za oficirsko šolo.
Črnomelj, 26. avgusta — za civilno prebivalstvo.
Črnomelj, 27. avgusta — za civilno prebivalstvo.
Črnomelj, 3. septembra — za aktiviste Osvobodilne fronte.
Metlika, 25. oktobra — za civilno prebivalstvo.
Metlika, 26. oktobra — za zaledno vojsko in oficirsko šolo.
Vinica, 23. novembra — za zaledno vojsko in civilno prebivalstvo.
Črnomelj, 1. marca 1945 — predstava v okviru gledališkega festivala.
Radio Osvobodilna fronta, 12. marca — večerna oddaja.
Radio Osvobodilna fronta, 13. marca — jutranja oddaja.
Biograd na moru (Dalmacija), 7. aprila — za enote Štaba baze
Glavnega štaba Slovenije.
Biograd na moru, 8. aprila — za civilno prebivalstvo.

S N U B A Č

Semič, 25. junija 1944 — premiera za predstavnike oblasti in civilno prebivalstvo.
Črnomelj, 3. julija — za partijsko šolo pri CK KPS.
Planina, 12. junija — za rekonvalescente naših vojaških bolnišnic.
Stare Žage, 13. julija — za vojašk delavnice.
Semič, 28. julija — za enote divizije KNOJ.
Črnomelj, 29. julija — za zaledno vojsko.
Loka, 15. avgusta — predstava v tednu Rdečega križa Slovenije.
Črmošnjice, 19. avgusta — za enote Glavnega štaba Slovenije.
Črnomelj, 26. avgusta — za civilno prebivalstvo.
Črnomelj, 3. septembra — za aktiviste Osvobodilne fronte.
Metlika, 25. oktobra — za civilno prebivalstvo.
Metlika, 26. oktobra — za zaledno vojsko in oficirsko šolo.

